

**KIRSAL ALANDAKİ KADINLARIN GİRİŞİMCİ NİTELİKLERİNİN VE
GİRİŞİMCİLİK BECERİLERİNİN BELİRLENMESİ:
KONYA İLİ ARAŞTIRMASI¹**

*DETERMINATION OF ENTREPRENEUR QUALIFICATIONS AND
ENTREPRENEURSHIP SKILLS OF WOMEN IN THE RURAL AREA:
A RESEARCH PROVINCE KONYA*

Merve BOZDEMİR*, Bülent GÜLÇUBUK**, Zeki BAYRAMOĞLU***

*Geliş Tarihi: 31.01.2021
(Received)*

*Kabul Tarihi: 23.08.2021
(Accepted)*

ÖZ: Kalkınma sürecinin başarılı olabilmesi için beşeri sermayenin yarısını oluşturan kadınların işgücü piyasalarına aktif katılımının sağlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Toplum oluşturulan bireylerin beklentileri, sahip oldukları bireysel nitelikleri ve becerileri işin başarıya ulaşmasını sağlarken kalkınma sürecini de doğrudan etkileyecektir. Bu nedenle kırsalda önemli bir işgücü potansiyeline sahip olan kadınların girişimci niteliklerinin ve girişimcilik becerilerinin tespit edilmesi amacıyla bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Amaca yönelik olarak gerçekleştirilen çalışma kapsamında kırsalda yaşayan 106 kadınıla görüşülmüştür. Kadınların girişimci nitelikleri ve girişimcilik becerileri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada; girişimcilik becerilerinin bireysel nitelikleri açıklamadaki başarısı %50,90 olarak tespit edilmiştir. Bireysel nitelikleri temsil eden faktörler arasında girişimcilik faaliyetlerinin gerçekleştirmelerini engelleyen en önemli faktör “sosyal kontrol odağı” olarak belirlenmiştir. Sosyal kontrol odağı; kadınların kadercı yapısını ortaya çıkarmakta ve girişimciliğin eyleme dönüşmesini engellemektedir.

Anahtar Kelimeler: işgücü, kadın, kadın emeği, kadın girişimciliği, kalkınma, kırsal alan.

ABSTRACT: There is a need ensuring active participation of women, who compose half the human capital with their roles to have successful development period. The expectations of the individuals who compose the society, their individual qualifications and skills will ensure the success of the business and directly affect the development process. For this reason, this study was carried out to determine the entrepreneurial qualifications and entrepreneurship skills of women who have a significant labor force potential in the countryside. 106 women living in rural areas were interviewed in the purposeful study. The relationship between women's entrepreneurial qualification and entrepreneurial skills was examined in this study in which the success of entrepreneurship skills in explaining individual qualification was

¹ Bu çalışma Uluslararası Katılımlı Ekonomi Araştırmaları ve Finansal Piyasalar Kongresi (IERFM)'nde 16 Ekim 2020 tarihinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

* mbozdemir.akademi@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5323-2265.

** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, bgulcubuk@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7461-1133.

*** Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, zbayramoglu@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3258-3848.

determined as 50.90%. The most important factor that prevents performing entrepreneurship activities was determined as “social control focus” among the factors representing individual qualifications. Social control focus reveals the women's fatalist structure and prevents entrepreneurship from turning into action.

Key Words: labor, woman, women's labor, women's entrepreneurship, development, rural area.

EXTENDED ABSTRACT

Various roles and tasks have been attributed to women, who make up half of the world's population, throughout history. Women who are an important part of social and economic life; After the industrial revolution, they gradually began to gain economic independence and operate in the labor market. Despite this, most of the participation of women in the labor market in the agricultural production process was not considered to be actually working, agricultural activities were regarded as traditional roles and duties depending on women's gender, and agricultural women's labor was neglected by considering them as mandatory jobs. Although the division of labor brought about by gender-based roles and duties is at different levels in each society; giving birth and raising children, doing housework, being involved in economic life within the limits allowed by their spouses; Physiologically and sociologically, it is adopted as the basic duty of women. Taking an active place in the labor market and gaining sectoral income is generally accepted as the duty of men. However, it is necessary to increase the participation of women in social and economic life in order to ensure rural development, to use resources effectively and efficiently, to ensure the sustainability of local resources, to keep the population in rural areas and to increase the diversity of work for promotion, and to create social living areas in rural areas. It is necessary to know the qualifications and skill levels of the individuals in order to achieve the goals determined in the rural area and to make the plans that will ensure the correct use of the resources transferred to the field. For this reason, this study was carried out to determine the entrepreneurial qualities and entrepreneurial skills of women who have an important workforce potential in rural areas. 106 women living in rural areas were interviewed within the scope of this purpose-based study. A five-point Likert scale was prepared to measure the individual qualities and entrepreneurship skills of women entrepreneurs in rural areas. The decision criteria, which are listed from 1 to 5 in the scale, are scored according to their importance. Parameters were created based on the variables prepared by Koh (1996) in the selection of parameters to be used in determining the entrepreneur's individual qualities. Six sub-categories were created to determine the factors for determining entrepreneurial individual qualities. The entrepreneurship score was determined by taking the average of the entrepreneurial qualifications determined for each woman and the entrepreneurship levels of the rural women were determined. The same method was applied for entrepreneurship skills and the parameters created by Ağızan (2018a) were taken as basis. The multivariate linear regression analysis method was used to determine the relationship between entrepreneurial level and entrepreneur skills. According to the result, the general average of the entrepreneur's individual qualifications score was determined as 3.60, and the social locus of control factor received 3.32 points. The external social locus of control emerges as a result of the inability to take control of one's own life

and not attempt to change existing conditions. The main reason for this situation stems from the fatalistic point of view of the women included in the study. In addition, women's unpaid agricultural worker status, lack of economic freedom and current cultural structure; It prevents women from making decisions about their jobs, being able to fight against all predictable risks and adopting innovative ideas and implementing these ideas. The success of entrepreneurship skills in explaining individual qualities was determined as 50.90%. Among the factors representing individual qualities, the most important factor that prevents entrepreneurial activities from being carried out has been determined as the "social locus of control". Social locus of control; reveals the fatalistic nature of women and prevents entrepreneurship from turning into action. Making use of the results, suggestions were made for the activities necessary to dynamism the participation of women in the labor force in rural areas. Working together of the women involved in the project in the activities carried out; This has led them to express that they feel more secure and that collaborative work areas are more beneficial for them. For this reason, an association, foundation or cooperative to be established for women's activities in rural areas will make women feel safe and comfortable and facilitate their participation in economic life.

1. GİRİŞ

Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınlara tarih boyunca çeşitli roller ve görevler atfedilmiştir. Sosyal ve ekonomik hayatın önemli bir parçası olan kadınlar; sanayi devriminden sonra kademeli olarak ekonomik bağımsızlık kazanmaya ve işgücü piyasalarında faaliyet göstermeye başlamışlardır (Öneren, Çiftçi ve Özder, 2014). Türkiye’de ilk defa 1950’lerde formel istihdam alanlarıyla tanışan kadınlar toplumdaki değişim ve gelişmeler sonucunda; eğitim imkânlarına sahip olmaya, iş hayatına karşı bilinçlenmeye ve çeşitli sektörlere yönelik istihdam talebinde bulunmaya başlamışlardır (Göküş, Özdemiray ve Göksel, 2013). Kadınlar sanayileşme ve kentleşme sürecine bağlı olarak önce atölyelerde daha sonra fabrika niteliğindeki kuruluşlarda ücretli yaşam içerisinde yer almaya başlamış olsalar da; küçük üreticiliğin egemen olduğu ve ücretli emek kavramına uygun altyapıyı oluşturamayan tarım sektöründe çok daha uzun zaman içerisinde faaliyet göstermişlerdir (Makal, 2010). Ancak tarımsal üretim sürecinde kadınların işgücü piyasalarına katılımlarının büyük kısmı fiili olarak çalışma kabul edilmemiş, tarımsal faaliyetler kadınların cinsiyetlerine bağlı geleneksel rol ve görevler olarak kabul edilerek, zorunlu işler olarak değerlendirilmişlerdir (Gülçubuk, Şengül, Aluftekin, Kızılaslan, Kılıç, 2005). Cinsiyete dayalı rol ve görevlerin getirdiği işbölümü her toplumda farklı düzeyde olmasına rağmen; çocuk doğurmak ve büyütme, ev işlerini yapmak, eşlerinin izin verdikleri sınırlılıklar dâhilinde ekonomik hayata dâhil olmak; fizyolojik ve sosyolojik açıdan kadının temel görevi olarak benimsenmiştir. İşgücü piyasalarında aktif yer almak, sektörel kazanç elde etmek ise genellikle erkeğin görevi olarak kabul edilmiştir (Özer ve Biçeli, 2003-2004).

Ekonomik ve sosyal hayata hâkim olan ataerkil yapı, toplumsal yapı içerisinde erkek egemenliğini ön plana çıkararak cinsiyet ayrımcılığına sebep olmuştur. Bu nedenle diğer sektörlerde olduğu gibi tarımda da kadın, kadın emeği, kadın girişimciliği ve kadın girişimleri geri planda kalmıştır. Kadınların işgücü piyasalarında çok yönlü ayrımcı uygulamalarla karşı karşıya olmaları; genellikle kendi seçimleri ve bireysel niteliklerinden değil, toplumsal ve kültürel yapının neden olduğu cinsiyetçi bakış açısı, eğitim yetersizliği ve mevcut kurumsal engellerden kaynaklanmaktadır (Çelik Uğuz ve Topbaş, 2016). Kadın işgücünün kısıtlanmasına neden olan toplumsal ve kültürel yapıdaki bağlayıcı unsurların giderilmesi; kadınların hem ekonomik hem de sosyal hayata katılımını artıracaktır. Kadınların ekonomiye katılımının artması; toplumsal hayatın reorganizasyonunu sağlayacak, ekonomik büyüme ve kalkınmaya hız kazandıracaktır. Bu sürece dâhil olmak için kadınların bireysel nitelikleriyle girişimcilik becerilerinin belirlenmesine, kırsal alanda kadınların belirlenen özelliklerine uygun iş çeşitlerinin planlanmasına ve yeni yatırımların gerçekleştirilmesine yönelik faaliyetlere ihtiyaç duyulmaktadır.

1.1. Girişimci ve Girişimci Nitelikleri

Girişimci; var olan fırsatları keşfeden, seçen, yorumlayan, üretim faktörlerini örgütlenme ve yönetme yeteneğine sahip olan, işe dair kabul edilebilir düzeydeki risklerin tamamını üstlenen, belirsiz bir zamanda yeniliği oluşturma isteğini ve yeteneğini ortaya koyan kişidir (Hisrich ve Peters, 1995; Müftüoğlu ve Durukan, 2004; Ferrante, 2005). Bir işgücü kaynağını diğerlerinden ayıran, o kişinin sahip olduğu girişimcilik yeteneğidir. Girişimcinin yeteneklerine yön veren; risk alma eğilimi, yenilikçilik, başarı ihtiyacı, sosyal kontrol odağı, belirsizlik toleransı ve kendine güven gibi temel faktörler girişimci bireysel niteliklerini oluşturmaktadır (Koh, 1996).

Risk alma eğilimi; kişinin, bir durum için hangi koşullarda, nerede ve nasıl gerçekleşeceğini bilmeden, olasılıklar üzerinden tahminde bulunarak karar vermesini ifade eder (Wakkee, Elfring, Monaghan, 2010). Risk unsurunun olmaması durumunda işgücünün tamamı için benzer koşullar var olacak ve girişimcinin bireysel nitelikleri girişimin gerçekleştirilmesi açısından atıl kalacaktır. Bu nedenle risk alma eğilimi işgücü için fark yaratan unsurlardan biridir.

Yenilikçilik; Schumpeter (1934) ve Mitton (1989)'a göre girişimcilik faaliyetlerinin odak noktasıdır. Yenilikçilik; mevcut fakat daha önce farkına varılmamış olanı ortaya çıkararak, yaratıcı ve stratejik özellikte bir bireysel faktördür. Girişimci; mevcut kaynakları değerlendirerek veya onları katma değerli ürünlere dönüştürerek, yeni ürünler ve istihdam olanakları yaratma özelliği taşıyan yenilikçi yaklaşımlara sahiptir (Rahman ve Lian, 2011).

Başarı ihtiyacı; girişimcinin yeni bir girişimde bulunma performansını belirleyen, girişimcinin hedeflerine ve tarzına özgün içgüdüsel davranışların bir

sonucudur (Johnson, 1990; Collins, Hanges, Locke, 2004; Duening, Hisrich, Lechter, 2010).

Sosyal kontrol odağı; gerçekleştirilen faaliyetlerin ve bu faaliyetler sonucunda oluşan ilişkilerin kişi tarafından nasıl algılandığını ortaya koyan bireysellik faktörüdür (Zhao ve Chen, 2008). Rotter (1966)'ın sosyal öğrenme teorisine göre; bireylerin yaşamlarını denetleme güçleri ve algıları birbirlerinden farklıdır. Dış sosyal kontrol odağına sahip bireyler olayları kendi kontrolü dışında gerçekleşen şans, talih, kader gibi faktörlere; iç sosyal kontrol odağına sahip bireyler ise şahsi niteliklerine mâl ederler. Dış sosyal kontrol odağına bağlı kalan kişiler hayatlarını denetlemezler ve mevcut koşulları değiştirmek için herhangi bir girişimde bulunmazlar. Fakat iç sosyal kontrol odağını referans alan kişiler kendi hayatlarını denetler ve girişimde bulunmak için gerekli potansiyeli kendilerinde görürler (Cüceloğlu, 2010).

Belirsizlik toleransı; öngörülebilir bulunulamayan ve tahmin edilemeyen olayların gerçekleşme anında kişinin sahip olduğu beklentilerin ve kaygıların düzeyini ifade eder (Hofstede, 2010; İşcan ve Kaygın, 2011). Kişinin aldığı kararlar çerçevesinde hangi seçeneğin doğru olduğunu bilmemesi ve açıklık, belirginlik ilkelerinden uzak olmasına rağmen işine devam etmesi girişimci niteliklerine sahip olunduğunun bir göstergesidir. Bu kişiler aynı zamanda iç sosyal kontrol odağına daha duyarlıdırlar (Bozkurt, 2006).

Kendine güven; kişinin yeni bir işi gerçekleştirmeye karar vermesi ve bu işin gerektirdiği sorumlulukları alabilecek yeteneğe sahip olduğunu düşünmesidir (Bowman, 1999). Girişimci işine saygı duyması ve işi başaracağına inanması durumunda başarılı olabilir (Bozkurt, 2006). Bu nedenle kendine güven duygusu girişimin gerçekleştirilmesinde rol alan önemli bireysel niteliklerden biridir.

1.2. Kadın Girişimciliği ve Kırsal Alan

Kadın girişimciliği üzerine yapılan literatür çalışmalarının sayıca fazla olmasına rağmen kavramsal olarak kesin bir mutabakat noktası bulunmamaktadır. Fakat bulguları kapsayıcı bir tanımlama yapılmak istenirse, kadın girişimci genel olarak “ev dışı bir mekânda, kendi adına bir ya da birkaç işyeri olan, kurulan işyerinde tek başına, istihdam ettiği kişilerle veya ortaklarıyla çalışan, herhangi bir mal ya da hizmetin üretilmesi görevini üstlenen, bu mal veya hizmetin dağıtım, pazarlama ve satışını yapan/yaptıran, sahip olunan işle ilgili; kişi, örgüt, kurum ve/veya kuruluşlarla kendi adına ilişki kuran, iş sürecinin organize edilmesi, mal ve hizmet üretiminin planlanması, işletmenin sürekliliğinin sağlanması, kapatılması veya geliştirilmesinde karar alıcı konumunda olan, işten elde ettiği kazancın kullanım alanları üzerinde söz sahibi olan, işin kabul edilebilir risklerini üstlenen, yenilikçi özelliklere sahip kadın” olarak tanımlanabilir (Ecevit, 1993; Göküş vd., 2013).

Piyasa ekonomisi içinde hesaplanmış riskleri göze alarak; doğrudan pazara yönelik, nakde dönüştürülebilir mal veya hizmet üretip satan, kendi işine sahibi olup vergi kaydı ve Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK)'e bağlı Esnaf ve Sanatkarlar odalarına veya Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)'a üye kaydı olan sosyal güvenlik kurumlarından birinin çatısı altında; tek başına, ortaklarıyla veya istihdam ettiği kişilerle faaliyet gösteren kadınlar da “kadın girişimci” olarak tanımlanmıştır (Saray, 1993; Şahin, 2006).

Kadın girişimciliği incelendiğinde yöresel özelliklere göre yatırım alanlarının çeşitlendiği tespit edilmiştir. Genel olarak bir değerlendirme yapıldığında ise; tarım başta olmak üzere kadın girişimcilerin yatırımlarının gıda, tekstil, turizm, sigortacılık, sağlık, eğitim gibi sektörler içerisinde yoğunlaştığı görülmektedir (Şahin, 2006). Çalışmada; yerel ekonomide baskın üretim şeklinin tarımsal üretim olduğu ve toplumsal ilişkilerin tarımda kullanılan araçların mülkiyetine göre şekillendiği vurgulanarak kırsal alanlarda üretime değinilmiştir (Urry, 1995; Uysal, 2018). Kırsal alanda; üretim kaynakları için değer yaratılması, yeni istihdam olanaklarının oluşturulması ve iş çeşitliliğinin artırılması yoluyla üretim kalitesinin artırılması için kadın girişimciliği son derece önemlidir (Ağızan, Bayramoğlu, Bozdemir, Ağızan, 2019). Kırsal alanda üretim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde kadın işgücü nicelik ve nitelik açısından büyük bir öneme sahip olup tarımsal üretimde iş ve aile ilişkilerinin sahip olduğu organik bağ kadınların genellikle ücretsiz tarım işçileri olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bu algının bir sonucu olarak tarım sektöründe faaliyet gösteren kadınlar işgücü piyasasında genellikle ücretsiz aile işçisi olarak faaliyet gösterirler. Kadınların tarımsal üretim sürecine dâhil olmalarının yanı sıra; yeniden üretim hizmeti olarak nitelendirilen temizlik ve bakım hizmetleri, kıyık gıda ve giyim eşyası üretiminden oluşan evde destek üretimi ve özel bakım hizmetleri kapsamına giren çocuk, yaşlı ve hasta bakım hizmetleri de ücret almadan yapmakta ve hane harcama kalemleri ile tasarrufları etkileyen faaliyetler olan bu tutumlarının karşılığında ücret talebi oluşturmamaktadırlar (Erdoğan ve Yaşar, 2018). Sahip olunan ekonomik dezavantajların yanı sıra tarım sektöründe istihdam edilen kadınların tamamına yakını sosyal güvenceden yoksun olup, sosyal güvenlik olanaklarından yararlanma imkânı olan kadınlarda orta ve üst düzey işlerde istihdam edilmektedir (Arıkan, 1988; Bayramoğlu, Ağızan, Bozdemir, Ağızan, 2020).

TÜİK 2017 verilerine göre Türkiye’de 15-64 yaş aralığındaki nüfusun %51,5’i istihdam edilmektedir. Toplam nüfus içerisinde kadın nüfusunun %32,2’si, erkek nüfusunun ise %70,7’si istihdama dâhil olmuşlardır (TÜİK, 15-64 Yaş Grubundaki Nüfusun İşgücü Durumu, 2018). Türkiye’de kadın istihdam oranı; kadınlara yönelik sosyal transferlerin eksikliği ve ücretsiz aile işçilerinin çoğunun kadınlardan oluşması nedeniyle erkek istihdamından daha düşüktür. Bu nedenle

kadınların büyük çoğunluğunun işgücüne katılmalarına rağmen gelir açısından ailelerine ve/veya eşlerine bağımlı oldukları söylenebilir (Yasan Ataseven ve Gülçubuk, 2012). Türkiye’de sektörlere göre kadınların çalışma alanları verileri incelendiğinde; TÜİK 2010 verilerine göre %42,4 tarımda, %15,9 sanayide ve %41,7 hizmetler sektöründe istihdam edilen kadın nüfusu mevcut iken, 2017 verilerine göre %28,3 tarımda, %15,6 sanayide ve %56,1 hizmet sektöründe kadın istihdam edilmiştir. Verilere göre hizmetler sektöründe kadınların oranı artarken tarım sektöründe olmuştur. Nüfusun bölgelere göre ağırlıklı dağılımı ve kadınların aktif nüfus içerisindeki payları değerlendirildiğinde kırsal alan kadınlarının istihdama ve yeni girişimler gerçekleştirmeye teşviki ekonomik büyüme ve kalkınma süreci için gereklidir.

2. MATERYAL - YÖNTEM

2.1. Materyal

Çalışmanın ana materyali; Konya’nın Meram İlçesinde gerçekleştirilen “Güneşin Işığı, Kadının Emeği Meram Köyleri” projesine katılan kadınlardan anket yoluyla elde edilen birincil verilerden oluşmaktadır. Çalışma kapsamında sahadan elde edilen verilerin yanı sıra Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerinden, konu ile ilgili gerçekleştirilmiş bilimsel çalışmalar, projeler ve dokümanlardan ikincil veri olarak yararlanılmıştır.

2.2. Yöntem

Çalışma kapsamında Konya, Meram ilçesinde gerçekleştirilen “Güneşin Işığı, Kadının Emeği Meram Köyleri” projesine katılan kadınlar ile görüşülerek tam sayım yöntemine göre verilerin derlenmesi amaçlanmıştır. Yapılan anketlerin popülasyonu homojen yansıtması ve popülasyon sayısının düşük olması nedeniyle tam sayım yöntemi tercih edilmiştir. Ancak anket esnasında kadınların %28,86’sıyla iletişim sağlanamamıştır. Bu nedenle projeye katılan toplam 149 kadından 106’sıyla görüşülerek anket yoluyla birincil veriler elde edilmiştir. Ankette kadınların girişimci bireysel niteliklerinin ve girişimcilik eğilimlerinin tespit edilmesine yönelik sorular sorulmuştur.

Kırsal alanda kadın girişimcilerin bireysel niteliklerinin ve girişimcilik becerilerinin ölçülmesi amacıyla beşli likert ölçeği hazırlanmıştır. Ölçekte 1’den 5’e kadar sıralanan karar kriterleri önem derecesine göre puanlandırılmıştır. Ölçeklendirilen sorulardan alınan yanıtların ortalama değerleri, cevapların nihai ortalamasının belirlenmesinde kullanılmıştır (Boz, 2013). Girişimci bireysel niteliklerinin belirlenmesinde kullanılacak olan parametrelerin seçiminde Koh (1996), tarafından hazırlanan değişkenler esas alınarak parametreler oluşturulmuştur. Girişimci bireysel niteliklerinin tespit edilmesine yönelik faktörler için altı alt kategori oluşturulmuştur. Her kadın için belirlenen girişimcilik niteliklerinin ortalaması alınıp girişimcilik skoru belirlenmiş ve kırsaldaki kadınların

girişimcilik düzeyleri tespit edilmiştir. Aynı yöntem girişimcilik becerileri içinde uygulanmış olup Ağızan (2018a) tarafından oluşturulan parametreler esas alınmıştır.

Girişimci düzeyi ve girişimci becerilerinin arasındaki ilişkinin belirlenmesinde çok değişkenli doğrusal regresyon analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan çok değişkenli doğrusal regresyon modeli aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır ($i: 1, 2, 3 \dots n / j: 1, 2 \dots k$). $Y_i = \beta_{0j} + \beta_{1j}X_{ij1} + \beta_{2j}X_{ij2} + \dots + \beta_{kj}X_{ijk} + \epsilon_{ij}$ eşitliğinde yer alan ifadeler; Y_i : Bağımlı Değişkenin Gözlemlenen i . Değeri, X_{ij} : j . Bağımsız Değişkenin i . Düzeydeki Değişimi, β_j : j . Regresyon Katsayısı, ϵ_{ij} : Hata Temini, k : Bağımsız Değişken Sayısı'dır (Gunst ve Mason, 1980). Doğrusal modelde yer alan bir regresyon parametresi X 'de meydana gelen bir birimlik değişikliğin Y 'de kaç birimlik değişmeye neden olduğunu göstermektedir (Tarı, 2014).

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Sürdürülebilir kalkınma ve sosyo-ekonomik refah bakımından işgücü piyasalarının etkinliği vazgeçilmezdir. Bu nedenle işgücü piyasasının yapısal özelliklerinin bilinmesi; işgücü piyasasına yönelik politikaların belirlenmesi ve işgücü piyasasının sorunların çözülmesinde yol gösterici niteliktedir (Karabıyık, 2012). İşgücü piyasalarının yapısal özelliklerinin anlaşılabilmesi amacıyla Tablo 1'de nüfusun işgücü durumu analiz edilmiştir. Nüfusun 15 yaş ve üstü kesiminde; nüfus artışına paralel olarak işgücüne katılım oranının ve istihdam oranının arttığı görülmektedir. Eş zamanlı işsizlik oranında da artışın yaşanması; nüfus artış hızının istihdam artışına göre daha yüksek olduğunun bir kanıtıdır. Kırdan kente göç olgusunun artması, Ortadoğu'daki kaotik ortamın iç ve dış göçlere etkisi, küreselleşme ve kentleşmenin istihdam alanlarını baskılaması, teknolojinin gelişimi gibi unsurlar nüfus ve istihdam arasındaki makasın açılmasına neden olmaktadır.

Tablo 1'de işgücünün sektörel dağılımı ve sektörlerin istihdamdan aldıkları pay (%) gösterilmiştir. Sektörler içerisinde istihdamdan en büyük payı (%54,1) hizmetler sektörü almıştır. Hizmetler sektörünü %19,4 ile tarım sektörü, %19,1 ile sanayi sektörü takip etmektedir. Sektörler içerisinde en düşük pay ise %7,4 ile inşaat sektörüne aittir. Sektörel bazda bir değerlendirme yapıldığında tarımsal istihdamda yıllar itibariyle azalış gözlemlenmiştir. Bunun sebebi kırsalda mekanizasyon kullanımına bağlı olarak iş gücü fazlasının oluşması, iş çeşitliliğinin ve sosyal imkânların kısıtlı olması ve girdi maliyetlerinde yaşanan artışların gelir seviyelerindeki azalışlara neden olmasıdır. Ekonomik göstergeler incelendiğinde tarımın GSYH'deki payının da giderek azaldığı gözlenmektedir. Bu durum Avrupa Birliği (AB) uyum sürecinde; AB'deki gelişmiş ülkelerin rakamlarıyla karşılaştırıldığında olumlu algılanmaktadır. Ancak tarım dışındaki sektörlerin istihdam kapasiteleri, kırsal alandan göç eden işgücünün piyasalarındaki ihtiyaçlara

cevap vermede yetersiz kalması ve kent alanlarında niteliklerini artırma imkânlarının kısıtlanması işgücü piyasalarında sağlıklı bir yapısal değişimi engellemektedir.

Tablo 2’de ise sektörlere göre işgücü statüsünün dağılımı incelenmiştir. Tarım sektöründe yevmiyeli çalışanların oranı %3,17 iken kendi hesabına çalışanların oranı %53,46’dır. Bağımsız çalışanların oranının yüksek olması Türkiye’de tarımsal küçük aile işletmelerinin oranının %99,00 olmasından kaynaklanmaktadır (Ağızan, 2018a). Tarımda işveren statüsünde yer alanlar; genellikle büyük toprak sahipleri olup tüm sektörlerdeki işverenler içerisindeki payı %6,18’dir. Tabloda yer alan ücretsiz aile işçisi statüsünde istihdam edilen kişiler genellikle kadınlardan oluşmaktadır. Bu durum kırsalda kadın istihdamı açısından önemli bir veri oluşturmaktadır. Kırsalda kadın emeği, üretim sürecinde kullanılan tüm girdilerin etkileşimi yoluyla, hane içi tüketim ve pazar için ürün elde edilerek tarımsal sistemin sürdürülebilirliğini ve ailenin ekonomik refahının geliştirilmesini sağlamaktadır (Hablemitoğlu, 1998; Candan ve Özalp Günal, 2013). Kadınlar tarafından yapılan işlerin ev işi veya ekonomik faaliyet olarak tanımlanma durumu topluma ve zamana göre farklılık göstermektedir. Tarımda iş yeri ile ev ayrımının kesin çizgilerle yapılamaması nedeniyle dünyanın birçok yerinde aile işletmeleri tarafından ekilen ürünlerin toplanması ve/veya hasadı “ev işi” olarak tanımlanmıştır. Buna bağlı olarak da kadının özellikle tarımsal üretimdeki konumu “ücretsiz aile işçiliği” olarak belirlenmiştir (Sirman,1991; Candan ve Özalp Günal, 2013). Tüm sektörlerde ücretsiz aile işçilerinin payı %12,60 iken tarım sektörü içerisinde bu oran %46,53’tür. Tarımsal alanlarda yapısal koşullar nedeniyle toprak mülkiyeti küçük toprak sahipliği şeklinde olduğundan, girdi maliyetlerinin azaltılmasında ücretsiz aile işçiliği belirleyici olmaktadır (Özar, 1994). Dolayısıyla kendi hesabına çalışanların oranı ile ücretsiz aile işçisinin oranı benzer değişimler sergilemektedir.

İşgücü statülerinin cinsiyete göre dağılımları Tablo 2’de incelenmiştir. Türkiye’deki toplam istihdam içerisinde kadınların oranı %19,08 iken tarımda çalışan kadınların oranı %11,07’dir. Tarımda çalışan kadınların istihdama dâhil olan tüm kadınlar içerisindeki payı ise %36,99’dur. Tarım sektöründe 2017 yılında tüm istihdam verileri içerisinde tarım sektöründe kendi hesabına çalışan kadınların oranı %0,91 ve işveren olarak çalışan kadınların oranı %0,01’dir. Kendi hesabına veya işveren olarak çalışan kadınların girişimci niteliklerinin yüksek olduğu varsayılırsa tarım sektöründe kadın girişimci sayısının oldukça düşük olduğu söylenebilir. Tüm sektörlerdeki işverenler arasında tarımda kadın işverenlerin oranı ise %0,24’tür.

Tarım sektöründe kadın işverenlerin sayılarında yıllar itibariyle dalgalanmalar olduğu ve istikrarın korunamadığı görülürken bu durumun aksine tarım dışı sektörlerde kadın işveren sayısında yıllar itibariyle artışlar meydana gelmiştir.

Türkiye’de kadınların eğitim seviyelerinin düşük, iş becerilerinin ve deneyimlerinin yetersiz olması, kişisel, siyasi ve ekonomik çıkar çatışmaları yaşamaları, rol modellerin eksikliği, kadınların genel olarak sosyal ve ekonomik

hayata katılmalarının daha az olması kadın girişimciliğini olumsuz yönde etkileyen ana faktörlerdir (FAO, 2016).

Tablo 1. Nüfusun İşgücü Durumu (*1000 kişi)

Yıllar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Nüfus (15 Yaş +)	48.356	49.275	50.177	50.982	51.833	52.904	53.985	54.961	55.982	56.986	57.854	58.720	59.894	
İşgücü	21.691	21.913	22.253	22.899	23.710	24.594	25.594	26.141	27.046	28.786	29.678	30.535	31.643	
İstihdam (Toplam İşgücü)	19.633	19.933	20.209	20.604	20.615	21.858	23.266	23.937	24.601	25.933	26.621	27.205	28.189	
İşsiz	2.058	1.980	2.044	2.295	3.095	2.737	2.328	2.204	2.445	2.853	3.057	3.330	3.454	
İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus	26.665	27.362	27.925	28.083	28.124	28.310	28.391	28.820	28.936	28.200	28.176	28.185	28.251	
İşgücüne Katılım Oranı	44,9	44,5	44,3	44,9	45,7	46,5	47,4	47,6	48,3	50,5	51,3	52	52,8	
İşsizlik Oranı	9,5	9	9,2	10	13,1	11,1	9,1	8,4	9	9,9	10,3	10,9	10,9	
Tarım Dışı İşsizlik Oranı	12	11,1	11,2	12,3	16	13,7	11,3	10,3	10,9	12	12,4	13	13	
İstihdam Oranı	40,6	40,5	40,3	40,4	39,8	41,3	43,1	43,6	43,9	45,5	46	46,3	47,1	
Tarım	Kişi	5.014	4.653	4.546	4.621	4.752	5.084	5.412	5.301	5.204	5.470	5.483	5.305	5.464
	%	25,5	23,3	22,5	22,4	23,1	23,3	23,3	22,1	21,2	21,1	20,6	19,5	19,4
Sanayi	Kişi	4.241	4.362	4.403	4.537	4.179	4.615	4.842	4.903	5.101	5.316	5.332	5.296	5.383
	%	21,6	21,9	21,8	22	20,3	21,1	20,8	20,5	20,7	20,5	20	19,5	19,1
İnşaat	Kişi	1.097	1.192	1.231	1.238	1.305	1.434	1.680	1.717	1.768	1.912	1.914	1.987	2.095
	%	5,6	6	6,1	6	6,3	6,6	7,2	7,2	7,2	7,4	7,2	7,3	7,4
Hizmet	Kişi	9.281	9.726	10.029	10.208	10.380	10.725	11.332	12.016	12.528	13.235	13.891	14.617	15.246
	%	47,3	48,8	49,6	49,5	50,4	49,1	48,7	50,2	50,8	51	52,2	53,7	54,1

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, Nüfusun İşgücü Durumu, İstihdam Edilenlerin Yıllara Göre İktisadi Faaliyet Kolları ve Dağılımı, 2018.

Tablo 2. Sektörlerde İşgücü Statüsüne Göre Cinsiyet Dağılımı (*1000 Kişi / 15+

yaş)

Cinsiyet - Sektör	İşgücü Dağılımı / Yıllar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017		
Kadın	Tanım	Ücretli veya Yevmiyeli İşveren	155	156	147	170	173	219	238	213	218	214	228	203	214	
		Kendi Hesabına	8	10	9	14	7	10	8	8	5	4	3	4	3	
		Toplam	445	434	435	400	408	426	434	413	406	268	257	248	256	
	Tanım Dışı	Ücretsiz Aile İşçisi	1.759	1.695	1.697	1.770	1.857	2.070	2.265	2.238	2.197	2.047	2.039	1.929	1.997	
		Toplam	2.367	2.964	2.288	2.354	2.445	2.724	2.944	2.872	2.826	2.533	2.527	2.384	2.470	
		Ücretli veya Yevmiyeli İşveren	2.313	2.515	2.663	2.805	2.826	3.041	3.361	3.753	4.104	4.413	4.743	5.073	5.322	
	Erkek	Tanım	Kendi Hesabına	42	59	66	64	70	73	79	86	89	90	91	108	109
			Ücretsiz Aile İşçisi	222	225	182	216	342	397	381	376	416	434	450	486	567
			Toplam	164	164	157	157	188	190	207	222	206	219	247	261	261
		Tanım Dışı	Ücretli veya Yevmiyeli İşveren	2.741	2.964	3.068	3.242	3.426	3.701	4.029	4.437	4.815	5.156	5.531	5.928	6.259
Kendi Hesabına			271	272	257	264	281	308	385	392	373	332	371	345	356	
Ücretsiz Aile İşçisi			82	82	69	90	78	85	92	71	68	49	45	49	57	
Kadın		Tanım	Kendi Hesabına	1.836	1.749	1.761	1.812	1.878	1.993	2.120	2.177	2.146	1.935	1.952	1.941	2.007
			Ücretsiz Aile İşçisi	598	509	493	496	558	573	602	585	601	612	589	585	574
			Toplam	2.787	2.613	2.578	2.663	2.795	2.959	3.199	3.225	3.189	2.937	2.957	2.920	2.994
		Tanım Dışı	Ücretli veya Yevmiyeli İşveren	8.696	9.086	9.469	9.698	9.490	10.194	10.892	11.260	11.657	12.166	12.485	12.756	13.069
	Kendi Hesabına		969	1.010	1.046	1.081	1.054	1.034	1.065	1.074	1.019	1.030	1.035	1.077	1.110	
	Ücretsiz Aile İşçisi		2.186	2.147	2.008	1.896	1.801	1.733	1.751	1.729	1.805	1.842	1.809	1.860	1.986	
	Erkek	Tanım	Toplam	320	309	281	260	266	249	230	224	212	268	276	279	302
			Ücretli veya Yevmiyeli İşveren	12.171	12.552	12.803	12.936	12.612	13.211	13.938	14.287	14.693	15.306	15.605	15.972	16.467
			Toplam	12.171	12.552	12.803	12.936	12.612	13.211	13.938	14.287	14.693	15.306	15.605	15.972	16.467

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İşteki Durumu, 2018.

Çalışma kapsamında kadınların demografik özellikleri, eğitim durumları ve aile ekonomisine katkıları incelenmiştir. Araştırmaya katılan kadınların ortalama 45 yaşında oldukları ve 3 çocuğa sahip oldukları belirlenmiştir. Kadınların %86,79'unun eğitim düzeyi ilkökul seviyesindedir. Kadınlar sosyal ve ekonomik açıdan değerlendirildiğinde; evdeki sorumluluklarının dışında meyve-sebze yetiştiriciliği, hububat ürünlerinin ekim, dikim ve hasadı, hayvan bakım-beslemesi, süt sağımı gibi işlerde eşlerine yardımcı olmaktadır. Kadınların %92,45'si ağırlıklı olarak meyve-sebze üretiminde, %64,15'i hayvancılıkta ve %59,43'ü hububat üretiminde ev ekonomisine katkı sağlamaktayken, %43,40'ı tüm tarımsal üretim faaliyetlerinde ev ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

Kadınların geleceğe yönelik iş fikirleri ve beklentileri çalışma kapsamında incelenmiştir. Kadınların %66,98'inin geleceğe yönelik iş beklentisinin olmadığını belirtmiştir. Geleceğe yönelik iş fikri olan kadınlarsa; mantar, çilek, ceviz, badem üretimiyle esnafılık yapmak istediklerini beyan etmişlerdir. İş fikrine sahip olan kadınların tamamı; işi gerçekleştirebilmek için devlet desteğine ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Proje kapsamında kadınlara meyve ve sebze yetiştiriciliğiyle kurutma eğitimi verilmiş, kadınların hiçbiri projeden önce tarımsal faaliyetler ve yetiştiricilikle ilgili eğitim almamışlardır. Bu nedenle kadınların tarım ve tarımsal faaliyetlere bakış açısı devlet desteğinin olduğu üretim alanlarıyla sınırlı kalmıştır.

Kadınların bireysel girişimci nitelikleri Tablo 3'de verilmiştir. Bireysel girişimci nitelikleri içerisinde 3,92 puan ile "başarma ihtiyacı duyma" en yüksek değeri alan faktördür. Diğer bireysel nitelikleri sırasıyla; kendine güven (3,72), belirsizliğe tolerans (3,64), yenilikçilik (3,58), risk alma (3,38) ve sosyal kontrol odağı (3,32)'dir. Tüm bireysel girişimci niteliklerinin ortalaması ise 3,60 olarak belirlenmiştir. Bölgedeki tarımsal girişimcilerin bireysel girişimcilik niteliklerinin belirlendiği benzer çalışmalarda ise bireysel niteliklerinin ağırlıklı ortalaması 3,86 olarak tespit edilmiştir (Ağızan, 2018b). Bu rakam girişimcilik skoru açısından kötü bir puan olmasa da bir girişimcilik fikirlerinin hayata geçirilmesi açısından yeterli değildir. Kadınların girişim fikirlerini hayata geçirmelerine engel olan ilk faktör sosyal kontrol odağıdır. Sosyal kontrol odağının 3,32 değerini alması kadınların dış sosyal kontrol odağına yakın olmalarından kaynaklanmaktadır. Dış sosyal kontrol odağı; kaderci bakış açısına ve risklere karşı çekinik kalınmasına neden olarak girişimciliği engellemektedir. Risk ve belirsizliklerden kaçınma durumu ise kadınların ücret karşılığı iyi olduğu takdirde rutin ve sıkıcı işler yapmaktan kaçınmadıklarını, bir işi hayata geçirirken kendi kararlarını uygulamakta zorlandıklarını ve dış etkenlere maruz kaldıklarını ortaya koymaktadır.

Tablo 3. Kırsal Alandaki Kadınların Girişimci Nitelikleri

No	Girişimci Bireylerin Nitelikleri	Puan
1	Yaptığım işte yükselmek için büyük risk almaya gönüllüyüm.	3,51
2	Diğer insanlar çevrede olağan dışı bir şeyler görmediği halde ben işle ilgili fırsatları algılayabilirim.	3,48
3	Çözumsuz korkulara ve zayıflıklara sahibim.	2,84
4	Başarı oranı %60 ve daha fazla ise riski göze alabilirim.	3,52
5	Denemediklerimi denemekten çekinmem.	3,55
Risk Alma		3,38
6	Rekabeti severim çünkü rekabet daha fazla çalışmamı sağlar.	3,87
7	Kendi çabalarımın ürünü değilse olayların sonuçları beni memnun etmez.	2,78
8	Yeni fikirlere kafa yormak beni eğlendirir.	3,50
9	Yapılması gereken işler için yeni ve daha iyi yollar ararım.	3,95
10	Başkalarının yenilik olarak gördükleri kararlar alırım.	3,33

11	Başkalarının düşünemedikleri şeyleri yapmak isterim.	4,02
Yenilikçilik		3,58
12	İşin sürekli ve güvenli olması benim için kârdan daha önemlidir.	4,42
13	Başkasının gözetimi olmadığı zamanlarda daha başarılı olurum.	3,65
14	Başarabilme yeteneğim konusunda kendime güvenirim.	4,24
15	Karar ve eylemlerimin olumlu ve olumsuz sonuçlarına razı olurum.	4,32
16	İnsanları işe alırken beceri esasına göre değil bağlılıklarına istihdam ederim.	2,51
17	Ben statümü ve saygınlığımı artırmak isterim.	4,36
18	Yüksek kazanma arzusuna sahibim.	3,92
19	Bir şeyi başarmak ve onu insanlara tanıtmak isterim.	3,95
Başarma İhtiyacı Duyma		3,92
20	Başarılı olduğumu hissetmezsem yüksek ücretli de olsa o işi yapmaktan hoşlanmam.	3,05
21	Sadece rahat yaşamama yetecek kadar para kazanmak isterim.	3,78
22	Yeterince kâr elde ediyorsam işle ilgili belirsiz koşullarda çalışmaktan rahatsız olmam.	3,20
23	Ücreti iyi olduğu sürece rutin ve sıkıcı işlerde çalışmaktan kaçınmam.	3,11
24	Bana göre iyi iş neyin nasıl yapılacağına açık talimatlarla ifade edildiği iştir.	4,04
25	Hassasiyetle takip etmeye çalıştığım bir iş programım vardır.	3,12
26	Yaşamımdaki olayların sonuçlarını şans ve kötü kader değil ben etkilerim.	3,11
27	İşlerimde kendi kararlarım etkilidir.	3,22
28	Hayatımı dış etkenlere bırakmam.	3,21
Sosyal Kontrol Odağı		3,32
29	Yeni ve alışılmamış durumlarla baş edebileceğimden şüpheliyim.	2,92
30	Her zaman mevcut yöntemlerden daha iyi yöntemlerin var olduğuna inanırım.	4,00
31	Bir şeylerin olmasını beklemek ya da seyretmek yerine ben kendim bir şeyler yapmayı tercih ederim.	3,99
32	Yetenekli, hırslı ve çalışkan olsam da param olmadığı sürece bir iş kuramam.	3,95
33	Belirsizliğin olduğu durumlarda karar almayı ve önderlik yapmayı severim.	3,10
34	Hayatımdaki belirsizliklerden korkarım.	3,47
35	Bazen hayatı yönlendirme konusunda yeterince kontrole sahip olmadığımı düşünüyorum.	3,49
36	Geleceği görerek ona dönük hazırlıklar yapabilirim.	4,24
37	İş konusunda gelecekle ilgili etkili kararlar alabilirim.	3,58
Belirsizliğe Tolerans		3,64
38	Zekâm ve kapasitem sayesinde karşılaştığım zorluklarla baş edebilirim.	4,00
39	Başarabilme yeteneğim konusunda kendime güvenirim.	4,06
40	Ben daha az zamanda daha fazla iş yaptığımdan dolayı verimliyimdir.	4,14
41	Kendi işimi kurabilirim.	3,52
42	Zor durumlarda seçenekler oluşturabilirim.	3,80
43	Yaptığım planları yürütebileceğimden çoğunlukla eminimdir.	3,76
44	Üzerinde çalıştığım bir konuda hata yapmaktan çekinmem.	3,25
45	Bir işte ya da uygulamada liderliği ele almaktan çekinmem.	3,25
Kendine Güven		3,72

Tablo 4’de kadınların girişimcilik becerilerine ait faktörler incelenmiştir. Girişimcilik becerilerine ilişkin faktörler üç alt bileşene ayrılmıştır. Alt bileşenleri içerisinde en yüksek puana (4,24) sahip faktör bireysel girişimci becerileridir. Kadınlar girişimciliğin bireysel tanımında “hoşgörülü, anlayışlı ve disiplinli olma” kavramını ön plana çıkarmışlardır. Yönetim becerileri içerisinde “iyi bir insan ilişkileri kurabilme”, teknik becerilerde “etkili sosyal ilişkiler geliştirme” faktörleri ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle kadınların girişimcilikte sosyal ilişkileri daha çok önemsedikleri anlaşılmaktadır. Kadınların girişimcilik becerileri skorunun düşmesine neden olan parametreler genel olarak teknik becerilerin eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bilişim ve iletişim sistemlerini yönetme, raporlama tekniklerini bilme, teknik donanıma sahip olma konusunda eksikleri olan kadınların teknik donanımlarının artırılması; bireysel niteliklerine ve girişimciliğe yönelik eğilimlerinin artmasına katkı sağlayacaktır.

Tablo 4. Projeye Katılan Kadınların Girişimcilik Becerileri

No	Girişimcilik Becerileri	Puan
1	Yenilikçi olma	3,92
2	Değişime uyum sağlama	4,17
3	Kararlı olma	4,08
4	Disiplinli olma	4,31
5	Anlayışlı olma	4,69
6	Hoşgörülü olma	4,73
7	Planlama yapma ve hedef oluşturma	3,81
Kişisel Girişimci Becerileri		4,24
8	Etkili karar verebilme	3,81
9	İyi bir insan ilişkileri kurabilme	4,29
10	Etkili bir yönetim modeli sergileyebilme	3,38
11	Mali konular yeterlilik	3,33
12	Sonuçlara katlanabilme ve kabullenme	4,23
13	Pazarlık ve müzakerece olma	3,55
14	Motivasyonu, koordinasyonu ve organizasyonu sağlama	3,45
Yönetim Becerileri		3,72
15	Etkili yazı ve raporlama tekniklerini bilme	2,25
16	Mesleki yeterliliğe sahip olma	3,50
17	Teknik donanıma sahip olma	2,96
18	Bilişim ve iletişim sistemlerini yönetme	2,18
19	Etkili iletişim kurabilme	3,73
20	Etkili sosyal ilişkileri geliştirebilme	3,93
21	Takım kurabilme ve takımı yönetebilme	3,63
Teknik Beceriler		3,17

Girişimci düzeyi ve girişimcilik becerileri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişki Tablo 5’de incelenmiştir. Modelin geçerliliğini veren F testi hesaplanmış ve F testi sonucunda modelin %1 önem seviyesinde istatistiki olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Durbin Watson (DW) değerinin genel olarak 0 ile 4 değerleri arasında değişiklik göstermesi nedeniyle; 2,057 değeri değişkenler arasında otokorelasyon olmadığını göstermekte ve parametrelerin istenilen değer aralığında olması değişkenlerin etkinliğini artırmaktadır. Girişimciliğin artırılmasında kişisel girişimcilik becerilerinin alt bileşenleri en önemli değişkenler olarak kabul edilebilir. Kişisel girişimcilik becerilerinde yaşanan bir birimlik artışın girişimciliği 0,409 birim, teknik becerilerde bir birimlik artışın girişimciliği 0,127 birim ve yönetim becerilerinde bir birimlik artışın 0,062 birim artıracığı belirlenmiştir. Ayrıca modelde VIF değerlerinin 5’den küçük olmasından dolayı çoklu bağlantı problemi görülmemektedir.

Tablo 5. Girişimci Bireysel Nitelikleriyle Girişimcilik Becerilerine Ait Katsayılar ve Önem Düzeyleri

Model	Standartlaştırılmış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar Beta	t Değeri	Önem Düzeyi	Doğrusallık İstatistikleri	
	B	Standart Sapma				Hata Payı	VIF
(Constant)	1,236	0,252	-	4,904	0,000	-	-
Kişisel Girişimcilik Becerileri	0,409	0,073	0,484	5,635	0,000	0,653	1,530
Yönetim Becerileri	0,062	0,083	0,109	0,746	0,457	0,225	4,437
Teknik Beceriler	0,127	0,062	0,266	2,052	0,043	0,286	3,502

Bağımlı Değişken: Girişimci Bireylerin Nitelikleri

Bağımsız Değişkenler: Kişisel Girişimcilik Becerileri, Yönetim Becerileri, Teknik Beceriler

$R^2 = 0,509$ / $DW = 2,057$ / F Testi = 35,231 (0,000)

4. SONUÇ

Kırsal alana dinamizm kazandırılması ve kalkınma sürecinin gerçekleşmesi için kadın emeğinin ve girişimlerinin desteklenmesi gerekmektedir. Kadınların girişimde bulunmasını engelleyen sosyal, kültürel, örgütsel ve ekonomik birçok faktör bulunmaktadır. Bu nedenle kadınların sosyo-ekonomik hayata katılımlarının sağlanabilmesi; istihdama ve girişimcilik faaliyetlerine yönelik desteklenmelerine bağlıdır. Kadınların ekonomik yaşama kazandırılmasında özellikle mikro kredi imkânları ve destekleme projeleri etkili olurken, bu eylemlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması da önemlidir. Desteklemelerin ve projelerin hazırlanmasında hedef kitle olarak belirlenen kadınların yaşları, eğitim durumları, geleceğe yönelik beklentileri, çalışma alanlarına yönelik mekânsal ve fiziksel özelliklerinin belirlenmesi; yeni iş fikirlerinin oluşturulmasında ve girişimciliğin teşvikinde etkili olacaktır.

Kadınların %33,02'si geleceğe yönelik bir iş fikrine sahiptirler. İş fikrini hayata geçirmek isteyen kadınların tamamı bu faaliyetleri gerçekleştirmek için gereken birikime sahip olmamaları nedeniyle devlet desteğinden yararlanmak istediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca kadınların tamamı iş fikirlerini mevcutta fiilen gerçekleşen devlet desteklerinin bulunduğu tarımsal faaliyetler üzerinden planlamaktadırlar. Dolayısıyla kadınlara imkân sunulması ve tarımsal faaliyet alanlarının çeşitlendirilmesi kırsalda kadınların işgücü piyasalarına katılımını artıracaktır. Kırsal alanda iş fikrine sahip olan ve tarımsal alanlarda yapılan desteklemelerden yararlanmak isteyen kadınların yaş ortalaması ise 40'tır. İş fikrine sahip kadınları, çalışmaya katılan tüm kadınların yaş ortalaması dikkate alındığında beş yaş daha genç oldukları görülmektedir. Bu nedenle gerçekleştirilecek proje ve hibe programlarında daha genç ve lider özelliği taşıyan kadınların seçilmesi, kırsala dinamizm kazandırılmasına doğrudan katkı sağlayacaktır.

Projede yer alan kadınların gerçekleştirilen faaliyetlerde birlikte hareket etmeleri; kendilerini daha güvende hissettiklerini ve ortak çalışma alanlarının kendileri için daha faydalı olduğunu ifade etmelerine neden olmuştur. Bu nedenle kırsal alanda kadın faaliyetlerine yönelik kurulacak bir dernek, vakıf ya da kooperatif kadınların kendilerini güvende ve rahat hissetmelerini sağlayacak, ekonomik hayata katılımlarını kolaylaştıracaktır. Birlikte hareket etme ve riskten kaçınma eğilimi girişimcilik açısından dezavantaj oluştursa da kadınların ekonomik hayata adaptasyonuna kolaylaştıracığı ve istihdama dâhil olmalarını sağlayacağı için kırsal kalkınmaya doğrudan katkı sağlayacaktır. Kırsaldaki kadınların bu özel durumlarına katkı sağlayabilmek amacıyla kamu ve özel kesim ile sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğinin koordine edilmesine ve güçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Kadınların iş kapasitesinin artırılması ve istidamin sürdürülebilir olması için örgütlenme kültürünün yaygınlaşması ve paydaşların işbirliğine ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışmada yer alan kadınların girişimci bireysel nitelikleri ve girişimcilik becerilerinin bölgede gerçekleştirilen diğer çalışmalarla karşılaştırıldığında ortalama değer in altında olduğu belirlenmiştir. Kadınların bireysel olarak girişimcilikten uzak olmalarının temel sebebi dış sosyal kontrol odaklarının düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Girişimci bireysel nitelikleri skorunun genel ortalaması 3,60 olarak belirlenmiş ve sosyal kontrol odağı faktörü 3,32 puan almıştır. Dış sosyal kontrol odağı kendi hayatının denetimini sağlayamama ve mevcut şartları değiştirme girişiminde bulunmamanın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumun temel sebebi çalışmaya dâhil olan kadınların kadercı bir bakış açısına sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca kadınların ücretsiz tarım işçisi statüsünde olması, ekonomik özgürlüklerinin olmaması ve mevcut kültürel yapı; kadınların işleriyle

ilgili karar almalarını, öngörülebilir tüm risklere karşı mücadeleci olmalarını ve yenilikçi fikirler benimseyerek bu fikirleri hayata geçirmelerini engellemektedir.

Girişimcilik becerilerinin girişimcilik düzeyini açıklamadaki başarısı %50,90 olarak hesaplanmıştır. Bu oran girişimcilik düzeyinin büyük bir kısmını açıklamasından dolayı önemlidir. Kadınlar için hoşgörülü, anlayışlı ve disiplinli olmak önemliyken, teknik beceriler ve yönetim becerileri göz ardı edilmiştir. Kadınlara yönelik bilişim ve iletişim sistemlerini yönetme, teknik donanımları geliştirme, finansal ve mali konularda sağlanacak destekler kırsal alandaki kadınların girişimcilik eğilimlerinin artırılmasına katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla kırsal alandaki kadınların mesleğe yönelik eğitimler almaları, teknolojiyi ve teknik bilgiyi etkin kullanmayı öğrenmeleri gerekmektedir.

Son olarak; Dünya Ekonomik Forumu'nun açıkladığı 2018 yılı Cinsiyet Eşitliği Raporu'na göre 149 ülke içerisinde Türkiye 130'uncu sırada yer almıştır. Türkiye iş hayatına katılım ve fırsat eşitliğinde 131'inci, eğitim alanında 106'ncı, siyasete katılımında 113'üncü sıradadır. Uluslararası kriterlerde Türkiye'nin daha iyi bir konuma gelebilmesi için mutlaka kırsaldaki kadınları üretim sürecine dâhil edilmesi ve çeşitli iş olanaklarından yararlanması sağlanmalıdır. Girişimci bireysel niteliklerine sahip olan kadınların mikro kredilerde desteklenmesi, girişimcilik faaliyetlerine yönelik yapılan yatırımlarda sürdürülebilirliklerinin sağlanması için sivil toplum kuruluşları ve bakanlık işbirliğiyle danışmanlık desteklerinin verilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağızan, K. (2018a). *Tarım işletmelerinde girişimciliği etkileyen faktörlerin analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Konya.
- Ağızan, K. (2018b, Mayıs). Tarımsal girişimcilik eğilimlerinin kişilik özellikleri ile ilişkisinin incelenmesi. 5. *ASM Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, Antalya.
- Ağızan, K., Bayramoğlu, Z., Bozdemir, M. ve Ağızan S. (2019, Mart). Beş faktör kişilik özelliklerinin kadın girişimciliğine etkisi: Konya ili örneği. 11. *Uluslararası Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Kongresi*, Tekirdağ.
- Arıkan, G. (1988). Kırsal kesimde kadın olmak. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 5(2), 1-16.
- Bayramoğlu, Z., Ağızan, K., Bozdemir, M. ve Ağızan, S. (2020). *Örgütlü Kadınların Girişimcilik Potansiyellerinin Belirlenmesi*. Konya: Atlas Akademi.
- Bowman, C. (1999). Action-led strategy and managerial self-confidence. *Journal of Managerial Psychology*, Volume 14, 558-568. DOI: 10.1108/02683949910292150
- Boz, İ. (2013). Doğu Akdeniz Bölgesi'nde süt sığırcılığı yapan işletmelerin yapısı, sorunları ve çözüm önerileri. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Doğa Bilimleri Dergisi*, Cilt 16(1), 24-32.
- Bozkurt, Ö. (2006). Girişimcilik eğiliminde kişilik özelliklerinin önemi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, Cilt 2(2), 93-111.

- Candan, E. ve Özalp Günal, S. (2013). Tarımda kadın emeği. *Tarım Ekonomisi Dergisi, Cilt 19 (1)*, 93-101.
- Collins, C. J., Hanges, P. J., Locke, E. A. (2004). The relationship of achievement motivation to entrepreneurial behavior: a meta-analysis. *Human Performance, Volume 17 (1)*, 95-117. DOI: 10.1207/S15327043HUP1701_5
- Cüceloğlu, D. (2010). *İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çelik Uğuz, S. ve Topbaş, F. (2016). Turizmde kadın istihdamı ve ücret ayrımcılığı: karşılaştırmalı bir analiz. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 27(1)*, 62-78. DOI: 10.17123/atad.vol27iss10004
- Duening, T. N., Hisrich, R. D. and Lechter, M. A. (2010). *Technology Entrepreneurship: Creating, Capturing, and Protecting Value*. USA: Academic Press.
- Ecevit, Y. (1993). Kadın girişimciliğinin yaygınlaşmasına yönelik bir model önerisi. Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli, Devlet Bakanlığı Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Erdoğan S. ve Yaşar, S. (2018). Türkiye’de kadın istihdamının gelişimi: Konya-Karaman örneği. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt 20(34)*, 18-28.
- Ergil, G. (1982). Beş yıllık kalkınma planlarında kadınlara ilişkin siyasalar ve dolaylı sonuçları. Derleyen: Nermin Abadan Unat, Türk Toplumunda Kadın, Ankara Türk Sosyal Bilimler Derneği.
- Ferrante, F. (2005). Revealing entrepreneurial talent. *Small Business Economics, Volume 25*, 159-174. DOI: 10.1007/s11187-003-6448-6
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) (2016). Tarımsal ve kırsal geçimin ulusal cinsiyet profili Türkiye. Ülke Toplumsal Cinsiyet Değerlendirme Serisi, Ankara.
- Göküş, M., Özdemiray, S. M. ve Göksel, Z. S. (2013). Bölgesel kalkınmada kadın girişimciliğinin önemi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 29*, 87-97.
- Gunst, R. F. and Mason, R. L. (1980). *Regression Analysis and Its Applications*. New York: Marcel Dekker.
- Gülçubuk, B., Şengül, H., Aluftekin, N., Kızılaslan, N. ve Kılıç, M. (2005). Tarımda istihdam sosyal güvenlik uygulamaları ve kırsal yoksulluk. Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi, Ankara.
- Hablemitoğlu, Ş. (1998). Kırsal alanda kadınlar ve sürdürülebilir gıda güvenliği. *Tarım ve Köy Dergisi, Sayı 123*, 32-35.
- Hisrich, R. D. ve Peters, M. (1995). *Entrepreneurship Starting, Developing and Managing A New Enterprise*. Chicago: Irwin Publishing.
- Hofstede, G. (2010). *Culturel And Organizations: Software of The Mind*. Mcgraw-Hill Company.
- İşcan, Ö. F. ve Kaygın, E. (2011). Üniversite öğrencilerinin eğilimlerini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 15(2)*, 443-462.

- Johnson, B. R. (1990). Toward a multidimensional model of entrepreneurship: the case of achievement motivation and the entrepreneur. *Entrepreneurship Theory and Practice, Volume 14(3)*, 39-54. DOI: 10.1177/104225879 001400306
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Karabıyık, İ. (2012). İşgücü piyasasının yapısal özellikleri ve Türkiye’de kadınların işgücüne katılma sorunu. *International Journal of Human Sciences, Cilt 9(2)*, 1282-1310.
- Koh, C. H. (1996). Testing hypotheses of entrepreneurial characteristics a study of Hong Kong. *Journal of Managerial Psychology, Volume 11(3)*, 12-25. DOI: 10.1108/02683949610113566
- Makal, A. (2010). Türkiye’de erken Cumhuriyet döneminde kadın emeği. *Çalışma ve Toplum, Cilt 2(25)*, 13-39.
- Mitton, D. G. (1989). The complete entrepreneur. *Entrepreneurship Theory and Practice, Volume 13(3)*, 9-19.
- Müftüoğlu, T. ve Durukan T. (2004). *Girişimcilik ve KOBİ’ler*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Öneren, M., Çiftçi, G. E. ve Özder, N. (2014). Çalışanlarda kadın işgücü algısı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt 3(2)*, 324-358. DOI: 10.15869/itobiad.86462
- Özar, Ş. (1994). Some observations on the position of women in the labour market in the development process of Turkey. *Boğaziçi Journal Review of Social, Economic and Administrative Studies, Voume 8(1)*, 21-43.
- Özer, M. ve Biçerli, K. (2003-2004). Türkiye’de kadın işgücünün panel veri analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 3(1)*, 55-86.
- Rahman, M. M. and Lian, F. K. (2011). The development of migrant entrepreneurship in Japan: case of Bangladeshis. *Journal of International Migration and Integration, Volume 12(3)*, 253-274. DOI: 10.1057/9781137285973_3
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied, Volume 80(1)*, 1-28. DOI: 10.1037/h0092976
- Saray, G. (1993). Türkiye’de kadın girişimciliği. *Kadın Girişimciliği Özendirme ve Destekleme Paneli*, Ankara.
- Schumpeter, J. A. (1934). *The Theory of Economic Development*. Cambridge: Harvard University Press.
- Sirman, N. (1991). Gelişme sürecinde kırsal kesim kadının statüsü: sorunlar ve çözüm önerileri. *TKV-ILO Raporları*, 16-29.
- Şahin, E. (2006). *Kadın girişimcilik ve Konya ilinde kadın girişimcilik profili üzerine bir uygulama* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Konya.
- Tarı, R. (2014). *Ekonometri*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2018). *15-64 Yaş Grubundaki Nüfusun İşgücü Durumu*. Erişim Tarihi: 15.12.2018, <http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?altid=1007>.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2018). *İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İşteki Durumu*. Erişim Tarihi: 06.12.2018, http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007.

- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2018). *İstihdam Edilenlerin Yıllara Göre İktisadi Faaliyet Kolları ve Dağılımı*. Erişim Tarihi: 06.12.2018, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2018). *Nüfusun İşgücü Durumu*. Erişim Tarihi: 06.12.2018, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2018). *Tarımsal İşletme İşgücü Ücret Yapısı*. Erişim Tarihi: 06.12.2018, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>.
- Urry, J. (1995). *Consuming Places*. London: Routledge.
- Uysal, P. (2018). *Türkiye’de kırsal kalkınma ve sosyal İnovasyon* (Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Antalya.
- Wakkee, I., Elfring, T. and Monaghan, S. (2010). Creating entrepreneurial employees in traditional service sectors. *International Entrepreneurship and Management Journal*, Volume 6(1), 1-21.
- Yasan Ataseven, Z. ve Gülçubuk, B. (2012, Eylül). Kırsal refahın artırılmasında kadın istihdamının rolü. 10. *Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi*, Konya.
- Zhao, J., Chen, L. (2008). Individualism, collectivism, selected personality traits, and to us occupations. *Journal of Vocational Behavior*, Volume 71(1), 1-22. DOI: 10.1108/01409170810851357